

Leksykon prawa karnego – część ogólna

100

podstawowych
pojęć

2. wydanie

pod redakcją
Pawła Daniluka

Wydawnictwo C.H. Beck

Leksykon prawa karnego - część ogólna
100 podstawowych pojęć

Polecamy nasze publikacje z tej serii:

red. J. Ciechanowicz-McLean

LEKSYKON OCHRONY ŚRODOWISKA

red. A. Wypych-Żywicka

LEKSYKON PRAWA UBEZPIECZEŃ SPOŁECZYCH

red. Bogumił Szmulik, Sławomir Serafin

LEKSYKON OBYWATELA

red. Jakub Stelina

LEKSYKON PRAWA PRACY. 100 PODSTAWOWYCH POJĘĆ

red. prof. dr hab. Janina Elżbieta Kundera, prof. dr hab. Marek Maciejewski

LEKSYKON MYŚLICIELI POLITYCZNYCH I PRAWNYCH

dr Radosław Krajewski

**LEKSYKON INSTYTUCJI WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI
I OCHRONY PRAWA**

red. Andrzeja Powalowskiego

LEKSYKON PRAWA GOSPODARCZEGO PUBLICZNEGO

Beck Akademia
konferencje • szkolenia • e-learning

Legalis
System Informacji Prawnej

www.ksiegarnia.beck.pl

Leksykon

prawa karnego

– część ogólna

100 podstawowych pojęć

2. wydanie
zmienione i uaktualnione

Pod redakcją
Pawła Daniluka

Wydawnictwo C.H.Beck
Warszawa 2018

Autorzy leksykonu:

Paweł Daniluk [P.D.], Piotr Gensikowski [P.G.], Hanna Kuczyńska [H.K.]
Jan Kulesza [J.K.], Marek Kulik [M.K.], Michał Leciak [M.L.]

Wydawca: Joanna Ablewicz

Projekt okładki: Robert Rogiński

Recenzja: prof. INP PAN dr hab. Jolanta Jakubowska-Hara

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2018**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: PanDawer
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-8167-1

ISBN e-book 978-83-255-8168-8

Encyklopedie i Leksykony

Leksykon prawa karnego – część ogólna
100 podstawowych pojęć

pod redakcją Pawła Daniluka

2. wydanie
zmienione i uaktualnione

skład i łamanie: PanDawer

Wydawca: Joanna Ablewicz

Redakcja: Anna Podhajny

Korekta: Irena Gajdul

Projekt okładki: Robert Rogiński

© Wydawnictwo C.H.Beck 2018

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: PanDawer
Druk i oprawa: ??

ISBN 978-83-255-8167-1-5

ISBN e-book 978-83-255-8168-8

SPIS TREŚCI

SŁOWO WSTĘPNE.....	IX
Wykaz skrótów.....	XI
Wykaz podstawowej literatury.....	XVII
Amnestia.....	1
Bezprawność czynu.....	5
Błąd co do bezprawności.....	9
Błąd co do okoliczności faktycznej.....	14
Błąd co do okoliczności wyłączającej przestępność.....	20
Cele kary.....	22
Ciąg przestępstw.....	25
Czas popełnienia przestępstwa.....	28
Czyn.....	31
Czyn ciągły.....	36
Czynność lecznicza.....	40
Czynny żal.....	44
Dyrektywy wymiaru kary.....	50
Działanie w granicach uprawnień lub obowiązków.....	55
Eksperyment (ryzyko nowatorstwa).....	58
Funkcje prawa karnego.....	65
Funkcjonariusz publiczny.....	67
Groźba bezprawna.....	73
Immunitet materialny.....	79
Kara grzywny.....	83
Kara łączna.....	87
Kara mieszana.....	91
Kara ograniczenia wolności.....	95
Kara pozbawienia wolności.....	99
Kolizja obowiązków.....	103
Kolizja ustaw karnych w czasie.....	104
Korzyść majątkowa i korzyść osobista.....	108
Kryminalizacja.....	111
<i>Lex criminalis retro non agit</i>	118
Mały świadek koronny.....	121
Miejsce popełnienia przestępstwa.....	126
Młodociany.....	129
Moc prawna orzeczeń zagranicznych.....	133
Nadzwyczajne obostrzenie kary.....	139
Nadzwyczajne złagodzenie kary.....	143
Nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.....	147

Nawiązka	152
Niepoczytalność i poczytalność ograniczona	157
<i>Nullum crimen, nulla poena sine lege poenali anteriori</i>	164
Obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę	168
Obrona konieczna	172
Odpowiedzialność karna nietrzeźwego lub odurzonego sprawcy	181
Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary	183
Odpowiedzialność za przestępstwa popełnione za granicą	188
Odstąpienie od wymierzenia kary	195
Orzeczenie kary wolnościowej zamiast zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności	199
Osoba najbliższa	203
Osoba pełniąca funkcję publiczną	208
Ostateczna potrzeba	213
Podanie wyroku do publicznej wiadomości	217
Podmiot przestępstwa	220
Podżeganie	224
Pomocnictwo	228
Pozbawienie praw publicznych	232
Prawo karne	236
Prowokacja	238
Przedawnienie	240
Przedmiot ochrony (zamachu)	245
Przepadek	248
Przestępca zawodowy	254
Przestępstwa podobne	256
Przestępstwo	263
Przestępstwo o charakterze terrorystycznym	267
Przestępstwo trwałe	270
Przygotowanie	273
Recydywa	277
Rozkaz przełożonego	282
Ryzyko sportowe	286
Spółeczna szkodliwość czynu zabronionego	289
Sprawstwo	294
Stan wyższej konieczności	298
Strona podmiotowa przestępstwa	305
Strona przedmiotowa przestępstwa	308
Środki zabezpieczające	312
Świadczenie pieniężne	317

Usiłowanie	321
Uznanie środka karnego za wykonany	326
Warunkowe przedterminowe zwolnienie	330
Warunkowe umorzenie postępowania karnego	335
Warunkowe zawieszenie wykonania orzeczonej kary	339
Wina	344
Współprawstwo	348
Wychowawcze karcenie małoletnich	352
Wypadek mniejszej wagi	354
Występek o charakterze chuligańskim	357
Zakaz prowadzenia działalności związanej z małoletnimi	359
Zakaz prowadzenia pojazdów	364
Zakaz przebywania w określonych miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami lub zbliżania się do nich, opuszczania miejsca pobytu	370
Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych	376
Zakaz wstępu na imprezę masową	379
Zakaz zajmowania stanowiska, wykonywania zawodu, prowadzenia działalności gospodarczej	383
Zasada odpowiedzialności indywidualnej i osobistej	387
Zasada terytorialności	391
Zasady wymiaru kary	394
Zatarcie skazania	399
Zbieg przepisów ustawy	404
Zbieg przestępstw	409
Zgoda uprawnionego	413
Zorganizowana grupa i związek mające na celu popelnienie przestępstwa	415
Związek przyczynowy	417

SŁOWO WSTĘPNE

Oddawany do rąk Czytelników Leksykon prawa karnego, zgodnie z konwencją przyjętą przez Wydawnictwo C.H. Beck dla serii leksykonów prawnych, zawiera omówienie 100 podstawowych pojęć z zakresu odzwierciedlonej w jego tytule gałęzi prawa. Oczywiście konstatacja, że taka formuła Leksykonu uniemożliwia odniesienie się do wszystkich instytucji karnoprawnych, skłoniła zespół autorski do zawężenia rozważań do tych zagadnień, które tradycyjnie kwalifikowane są w obręb części ogólnej prawa karnego materialnego. Tym samym w orbicie zainteresowania autorów znalazły się przede wszystkim pojęcia dotyczące ustawy karnej, przestępstw w ogólności oraz kar i innych środków penalnych. Zaniechano natomiast analizowania poszczególnych typów przestępstw, co jest właściwe dla części szczególnej prawa karnego materialnego.

Autorzy, podczas opracowywania poszczególnych haseł, starali się znaleźć złoty środek między charakterystyczną dla leksykonów skrótowością wypowiedzi a możliwie wszechstronnym zaprezentowaniem omawianego pojęcia, z uwzględnieniem dotyczącego go dorobku doktryny i orzecznictwa. Takie podejście w wielu wypadkach oznaczało konieczność rezygnacji z przedstawienia wszystkich problemów i kontrowersji, które wylaniają się na tle omawianych instytucji karnoprawnych. Autorzy wychodzili przy tym z założenia, że Leksykon nie jest najlepszym miejscem do eksponowania kwestii spornych. Powinien on bowiem służyć możliwie jednoznaczному i konkretnemu wyjaśnieniu wątpliwości, nie zaś ich mnożeniu. Należy jednocześnie zaznaczyć, że dla ułatwienia Czytelnikowi bardziej wszechstronnego zapoznania się z omawianą w Leksykonie problematyką na jego początku zamieszczono wykaz literatury podstawowej, zaś pod kolejnymi hasłami – po kilka pozycji literatury szczegółowej.

Niniejszy Leksykon jest pierwszym w powojennym polskim piśmiennictwie opracowaniem, w którym, w uporządkowanej alfabetycznie formie hasłowej, szeroko omówiono podstawowe zagadnienia prawa karnego materialnego. Wypada jednocześnie zauważyć, że praca o zbliżonym charakterze, choć znacznie bardziej obszerna, zarówno pod względem objętości opracowanych tam haseł, jak i zakresu poruszanej problematyki (obejmującej nie tylko prawo karne materialne, ale również m.in. postępowanie karne, kryminalistykę czy też medycynę sądową), powstała w okresie międzywojennym. Mowa tu o nieukończonej Encyklopedii podręcznej prawa karnego pod redakcją *W. Makowskiego*, która stanowi niedościgny wzór dla opracowań tego typu.

Adresatem niniejszego Leksykonu są przede wszystkim studenci prawa, dla których może on stanowić uzupełniające w stosunku do podręczników źródło wiedzy na temat instytucji części ogólnej prawa karnego materialnego. Może on być ponadto przydatny dla studentów innych kierunków studiów, gdzie prowadzone są przedmioty, w ramach których omawiane są owe instytucje. Autorzy

wyrażają również nadzieję, że sposób opracowania poszczególnych zagadnień, niejednokrotnie bardziej szczegółowy niż ma to miejsce w podręcznikach, zachęci do sięgnięcia po Leksykon także przedstawicieli teorii i praktyki prawa karnego.

*
*   *

Niniejsze, drugie wydanie Leksykonu jest zmienioną i uaktualnioną wersją jego pierwszego wydania, które ukazało się w 2011 r. W wydaniu drugim uwzględniono wszystkie zmiany prawa karnego, jakie miały miejsce od tego roku.

W stosunku do pierwszego wydania Leksykonu uległ zmianie skład zespołu autorskiego. Obecnie prezentuje się on następująco: prof. INP PAN dr hab. *Paweł Daniluk* (Zakład Prawa Karnego Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk), dr *Piotr Gensikowski* (sędzia Sądu Rejonowego w Grudziądzu), prof. INP PAN dr hab. *Hanna Kuczyńska* (Zakład Prawa Karnego Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk), dr *Jan Kulesza* (Zakład Nauki o Przestępstwie w Katedrze Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego), prof. UMCS dr hab. *Marek Kulik* (Katedra Prawa Karnego i Kryminologii Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), dr *Michał Leciak* (Katedra Prawa Karnego i Polityki Kryminalnej Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu).

Z uwagi na zbiorowy charakter niniejszego opracowania wymaga podkreślenia, że treść poszczególnych haseł stanowi wyraz osobistych zapatrywań ich Autorów na omawiane pojęcia.

Prof. INP PAN dr hab. *Paweł Daniluk*
Warszawa, grudzień 2017 r.

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Źródła prawa

EKPCz	Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
FinPublU	ustawa z 27.8.2009 r. o finansach publicznych (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 2077 ze zm.)
GryHazU	ustawa z 19.11.2009 r. o grach hazardowych (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 471 ze zm.)
KC	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 459 ze zm.)
KK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 2204 ze zm.)
KK z 1932 r.	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11.7.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.)
KK z 1969 r.	ustawa z 19.4.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)
KKS	ustawa z 10.9.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 2226 ze zm.)
KKW	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 665 ze zm.)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
KP	ustawa z 26.6.1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1666 ze zm.)
KPA	ustawa z 14.6.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1257 ze zm.)
KPC	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1822 ze zm.)
KPK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1904 ze zm.)
KPSW	ustawa z 24.8.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1713 ze zm.)
KRO	ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 682 ze zm.)
KW	ustawa z 20.5.1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1094 ze zm.)
KWUS	Konwencja wykonawcza do Układu z Schengen z 19.6.1990 r. (Dz.Urz. UE L Nr 239 z 22.9.2000 r.)

LekU	ustawa z 5.12.1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 125 ze zm.)
MPPOiP	Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
NarkU	ustawa z 29.7.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 783 ze zm.)
OdpZbiorU	ustawa z 28.10.2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1541 ze zm.)
PolU	ustawa z 6.4.1990 r. o Policji (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 2067 ze zm.)
PrProk	ustawa z 28.1.2016 r. – Prawo o prokuraturze (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1767 ze zm.)
PrRuchDrog	ustawa z 20.6.1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1260 ze zm.)
PWKK	ustawa z 6.6.1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 554 ze zm.)
SamGminU	ustawa z 8.3.1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1875 ze zm.)
SamPowiatU	ustawa z 5.6.1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1868 ze zm.)
SamWojU	ustawa z 5.6.1998 r. o samorządzie województwa (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 2096 ze zm.)

2. Publikatory i czasopisma

AUNC	<i>Acta Universitatis Nicolai Copernici</i>
AUWr	<i>Acta Universitatis Wratislaviensis</i>
CzPKiNP	Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
Dz.U.	Dziennik Ustaw
Dz.Urz.....	Dziennik Urzędowy
KZS	Krakowskie Zeszyty Sądowe
MoP	Monitor Prawniczy
NP	Nowe Prawo
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSNAPiUS	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Cywilna
OSNCK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Cywilna i Izba Karna
OSN(K)	Orzeczenia Sądu Najwyższego (Izba Karna)
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Karna i Izba Wojskowa

OSNPG	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSNwSK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A.....	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Seria A
Pal.	Palestra
PiP	Państwo i Prawo
PPK	Przegląd Prawa Karnego
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr. – wkł.	Prokuratura i Prawo – wkładka
PS	Przegląd Sądowy
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SP	Studia Prawnicze
WPP	Wojskowy Przegląd Prawniczy

3. Literatura

Bojarski,

Kodeks karny ..... *T. Bojarski (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2013*

Filar,

Kodeks karny ..... *M. Filar (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2014*

Gardocki,

Prawo karne ..... *L. Gardocki, Prawo karne, Warszawa 2015*

Giezek,

Kodeks karny ..... *J. Giezek (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Warszawa 2012*

Gniewek,

Kodeks cywilny ..... *E. Gniewek (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2008*

Grześkowiak, Wiak,

Prawo ..... *A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Prawo karne, Warszawa 2015*

Indecki, Liszewska,

Prawo ..... *K. Indecki, A. Liszewska, Prawo karne materialne. Nauka o przestępstwie, karze i środkach penalnych, Warszawa 2002*

Kalitowski i in.,

Kodeks karny, t. 2 .. *M. Kalitowski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, Kodeks karny. Komentarz, t. 2, Gdańsk 2001*

- Konarska-Wrzosek,*
 Kodeks karny ..... *V. Konarska-Wrzosek* (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016
- Królikowski, Zawłocki,*
 Kodeks karny, t. 1 .. *M. Królikowski, R. Zawłocki* (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, t. 1, Warszawa 2014
- Królikowski, Zawłocki,*
 Kodeks karny, t. 2 .. *M. Królikowski, R. Zawłocki* (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, t. 2, Warszawa 2015
- Majewski,*
 Kodeks karny ..... *J. Majewski*, Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015, Warszawa 2015
- Marek,*
 Kodeks karny ..... *A. Marek*, Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2010
- Marek,*
 Prawo karne ..... *A. Marek*, Prawo karne, Warszawa 2011
- Melezini,*
 System, t. 6 ..... *M. Melezini* (red.), System Prawa Karnego. Tom 6: Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie, Warszawa 2010
- Mozgawa,*
 Kodeks karny ..... *M. Mozgawa* (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2015
- Nowe kodeksy ..... Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami, Warszawa 1997
- Stefański,*
 Kodeks karny ..... *R.A. Stefański* (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2017
- Stefański,*
 Prawo karne ..... *R.A. Stefański*, Prawo karne materialne – część ogólna, Warszawa 2008
- Wąsek,*
 Kodeks karny, t. 1 .. *A. Wąsek*, Kodeks karny. Komentarz, t. 1, Gdańsk 1999
- Wolter,*
 Nauka ..... *W. Wolter*, Nauka o przestępstwie, Warszawa 1973
- Wróbel, Zoll,*
 Polskie ..... *W. Wróbel, A. Zoll*, Polskie prawo karne. Część ogólna, Kraków 2012

Zoll,

Kodeks karny, t. 1 .. *A. Zoll* (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, t. 1, Warszawa 2012

Zoll,

Kodeks karny, t. 3 .. *A. Zoll* (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, t. 3, Warszawa 2008

4. Inne skróty

n.	następny
post.	postanowienie
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
tekst jedn.	tekst jednolity
TK	Trybunał Konstytucyjny
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
uchw.	uchwała
UE	Unia Europejska
wyr.	wyrok

